

Ширяєва Т. М.,

Національний університет "Острозька академія", м. Остроз

КОМПЛЕКСНИЙ ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО БІЛІНГВІЗМУ

Стаття присвячена аналізу особливостей комплексного психолінгвістичного тренінгу як психолінгвістичного засобу формування продуктивного білінгвізму, який передбачає реалізацію мовленнєвої діяльності в умовах оволодіння іноземною мовою шляхом здійснення психокорекційного впливу. Психокорекція як елемент тренінгу включає техніки психодрами, які здійснюють позитивний вплив на розвиток комунікативної компетенції учасників тренінгової групи.

Ключові слова: тренінг, психокорекція, психодрама, оволодіння іноземною мовою.

Статья посвящена анализу особенностей комплексного психолингвистического тренинга как психолингвистического средства формирования продуктивного билингвизма, который предусматривает реализацию речевой деятельности в условиях овладения иностранным языком путем осуществления психокоррекционного влияния. Психокоррекция как элемент тренинга включает техники психодрамы, которые осуществляют позитивное влияние на развитие коммуникативной компетенции участников тренинговой группы.

Ключевые слова: тренинг, психокоррекция, психодрама, овладение иностранным языком.

Article is devoted to investigation of complex psycholinguistic training influence onto the cognitive sphere of training group participants. Training course presupposes the deliberate correction of individuals' psycho, being based on the psychodrama techniques in second language acquisition activities, and their communicative competence.

Key words: training, psychocorrection, psychodrama, second language acquisition.

Метою навчання іноземній мові є навчити суб'єктів навчальної діяльності спілкуванню чи усному мовленню, яке розглядається крізь призму тісної взаємодії суб'єкта із суспільством. Необхідність розгляду мовлення з позиції особливостей психічного розвитку суб'єкта та навчальних умов пояснюється розумінням продуктивного білінгвізму як свідчення достатньо розвинутої комунікативної компетенції, оскільки мова йде про трансформацію від початкового розуміння інформації до активного маніпулювання нею в процесі здійснення міжсуб'єктної взаємодії.

Мовлення розглядається нами як вища психічна функція особистості, особливий психічний процес, що перебуває у тісній взаємодії з інши-

ми пізнавальними процесами, до яких традиційно відносять сприймання, увагу, пам'ять, мислення та уяву. З іншого боку, особливості когнітивного розвитку безпосередньо впливають на сприймання та породження мовлення в процесі комунікації, що передбачає не просте розуміння сприйнятої інформації, а її коректну, адекватну інтерпретацію.

Таким чином, оволодіння іноземною мовою передбачає розвиток навичок спілкування, які є результатом потреби в обміні інформації та організації спільної для кількох учасників діяльності. Адекватне розуміння змісту повідомлення нерідко супроводжується не лише концептуальним розумінням загального змісту висловлювання, але передбачає активну взаємодію із навколишнім контекстом, що є вмінням оцінити ситуацію взаємодії, себе у цій ситуації та почуття, емоції свого співрозмовника. Відтак, спілкування інтерпретується нами як складний процес, що передбачає наявність трьох сторін: комунікативної (обмін інформацією), інтерактивної (взаємодія в процесі здійснення спільної діяльності) та перцептивної (сприймання та розуміння інших учасників комунікативної взаємодії).

З іншого боку, мовлення як амальгам семіотичної системи, психіки, психофізіології, поведінки та діяльності, уможливує здійснення впливу на його розвиток шляхом використання альтернативних методів, що в нашому випадку, є методами здійснення психокорекційного впливу на суб'єкт – носій мови, аналіз ефективності реалізації якого є **метою** нашого дослідження.

Здійснення психокорекційного впливу розглядається нами як альтернативне, оскільки саме у такий спосіб можливою є реалізація двостороннього впливу: на психіку через використання засобів мови та на мовлення, із застосуванням психокорекції, остання з яких розуміється нами як система заходів, спрямованих на усунення недоліків психологічного розвитку чи поведінки людини з допомогою спеціальних заходів психологічного впливу. Психокорекційні заходи мають місце в процесі тренінгової роботи, яку, услід за І. В. Вачковим [3], ми розглядаємо як засіб розвитку мовних здібностей у контексті оволодіння іноземною мовою та засіб впливу на різні психічні структури – пізнавальні процеси особистості. Реалізація тренінгу засобами англійської мови як іноземної пояснює компонент психолінгвістичного характеру у його назві. Водночас, комплексним він є зважаючи на здійснення впливу на всю пізнавальну сферу мовців, яка є сукупністю пізнавальних процесів, що взаємодіють між собою. Відтак, засобом розвитку пізнавального білінгвізму у нашому дослідженні є комплексний психолінгвістичний тренінг (КПЛТ).

КПЛТ є видом психологічної корекції, що усуває психологічні бар'єри і перешкоди в оволодінні іноземної мови, створюючи позитивну психологічну атмосферу. Відтак, спостерігається створення макси-

мально сприятливих умов здійснення впливу на перебіг мисленнево-мовленнєвого процесу особистості.

До основних тренінгових методів формування комунікативної компетенції, яка передбачає одночасний вплив на розвиток лінгвосоціокультурної компетенції, належать рольові ігри, що покликані моделювати конкретні соціальні ситуації мовленнєвої поведінки. У нашому випадку, система рольових ігор поєднувалася конкретним методом здійснення психологічного впливу – методом психодрами, зважаючи на оптимальне поєднання у ньому можливостей формування та вдосконалення усіх сторін комунікативної взаємодії: комунікації, інтеракції та перцепції. Відтак, застосування технік психодрами, на нашу думку, дасть можливість подолати тенденцію до використання репродуктивних фрагментів в процесі спілкування. Водночас, невпевненість суб'єктів у власних знаннях, хвилювання за виникнення можливим помилок будуть успішно усунені зважаючи на характер реалізованої взаємодії. Відтак, нами було розроблено КПЛТ як засіб розвитку комунікативної компетенції та його кінцевої мети — формування продуктивного білінгвізму.

В основі КПЛТ лежить терапевтичний груповий процес психодрами, що виконує функцію інструменту драматургічної імпровізації для психокорекції пізнавальної сфери особистості засобами іншомовного мовлення. При цьому відбувається подвійне кодування поведінки суб'єктів: вербальне – англійською мовою та дієве – максимально наближене до життя програвання реальних життєвих подій і виконання певних ролей. Основне припущення, що слугувало основою тренінгової роботи, полягало у тому, що усі учасники тренінгової групи задіяні у програвання реальних ситуацій, а це ще більшою мірою спонукає до прояву активності учасників.

Психодрама – терапевтичний груповий процес, в якому використовується елемент драматичної імпровізації з метою вивчення внутрішнього світу індивіда [7]. З. Морено, вдова Дж. Л. Морено та автор сучасної психодрами, описує психодраму як процес, в якому можна досліджувати життя, піддаючи себе ризику без страху покарання. Це форма групової психотерапії, яка не припускає пасивного спостереження за чияюсь діяльністю [8].

Вистави та імпровізовані ігри, що використовуються у КПЛТ, спонукають учасників групового процесу до бесід, дискусій, що у свою чергу, сприяє усвідомленню різноманітних проблем і можливостей їх розв'язання у майбутньому. Провідною ідеєю КПЛТ є три взаємопов'язані розумові процеси – пригадування, осмислення, усвідомлення, які активізують усю пізнавальну сферу мовців. Таким чином, психодраматичні техніки у КПЛТ розвивають мовленнєву діяльність учасників групи у формі монологів, діалогів, бесід і дискусій що розроблюються відповідно до проблемних ситуацій, що мають місце.

Важливими характеристиками КПЛТ є загальні властивості тренінгової роботи, які у контексті нашого дослідження набувають певної специфіки: характеру спрямованості, змістового наповнення, форми роботи, ступеня керованості, тривалості, масштабу вирішуваних проблем.

За характером спрямованості психокорекційні заходи у КПЛТ класифікуються на симптоматичні та каузальні: перший тип корекції характеризується короткотривалим впливом з метою зняття гострих симптомів відхилень у розвитку, в той час як каузальна (причинна) корекція спрямована на розпізнавання та усунення джерел і причин помічених відхилень.

За змістом психокорекції КПЛТ є психокорекційним методом, спрямованим на розвиток пізнавальних процесів засобами іншомовного мовлення. Змістова сторона психокорекційної роботи у нашому дослідженні реалізується через різні форми і техніки психодрами. Серед основних форм, які застосовуються у КПЛТ, є психодрами, зосереджені на темі, і психодрами, зосереджені на особистості. Психодрами, зосереджені на особистості (протагоністові чи головному виконавцеві), концентруються на психодраматургічній грі реальної чи уявної ситуації з життя. Часто такі ситуації сприяють емоційному вивільненню, знімають психологічні бар'єри особистості, зумовлюють більшу соціальну адаптацію людини через розвиток її пізнавальної сфери шляхом створення іншомовного середовища. Вправи, зосереджені на темі, навпаки, концентрують увагу на визначеній тематиці іншомовного мовлення у конкретній комунікативній ситуації.

Відповідно до форми роботи основними у форматі тренінгу є групова та індивідуально-групова робота. Серед характеристик розробленого тренінгу є також недирективна форма роботи, повністю імпровізована. КПЛТ є відносно короткою та швидкою формою роботи, водночас такою, що стимулює пізнавальну активність її учасників. Імпровізованість є одним з основоположних принципів психодрами. У комплексному психолінгвістичному тренінгу цей принцип реалізується у низці імпровізованих ігор. В імпровізованій грі нічого заздалегідь не визначається. Такі імпровізації повністю ґрунтуються на продуктивній уяві учасників групи.

За масштабом вирішуваних проблем корекція є загальною та спеціальною, перша з яких передбачає здійснення заходів загально корекційного характеру, які нормалізують мікросередовище учасників, регулюють психофізичне, емоційне навантаження у відповідності з віковими та індивідуальними можливостями. Спеціальна корекція – комплекс прийомів, методик та організаційних форм роботи, які вважаються найбільш доцільними для досягнення конкретних задач формування особистості чи окремих її психічних функцій. Відповідно комплексний психолінгвістичний тренінг розглядається нами як спеціально організована психоко-

рекційна тренінгова програма, спрямована на розвиток пізнавальної сфери студентів в іншомовному середовищі.

Програма тренінгу передбачає 100 академічних годин. Загалом, тренінг проходить на 20 заняттях, тривалістю по 5 годин, впродовж 20 днів поспіль. Потенційними результатами впровадження психокорекційних технологій КПЛТ ми вважали оволодіння учасниками тренінгу нормативною лексично-граматичною системою, яка сприяє розвитку навичок спілкування та здійснює позитивний розвиток на пізнавальну сферу особистості. Учасниками тренінгової групи є мовці, які на момент проведення тренінгу володіють базовими знаннями щодо фонетичних, граматичних, лексичних, синтаксичних особливостей англійської мови.

Пам'ятаючи про основні критерії КПЛТ, якими є імпровізація і недиригентність з боку тренера, можна стверджувати про створення сприятливих можливостей для творчого моделювання різних ситуацій як реально існуючих, так і потенційно можливих, при цьому у різних часових межах – минулого, теперішнього і майбутнього. Важливу роль при цьому відіграють пропозиціональні структури, які активізуються при сприйманні і породженні іншомовних речень і висловлювань. У ході КПЛТ поступово знімається напруга та психологічні бар'єри, пов'язані з іншомовним середовищем, що дає змогу учасникам групи переходити від базової мовної одиниці – слова до мовних одиниць вищого рівня – речення і тексту, що у свою чергу, позитивно впливає на створення тимчасових нервових зв'язків відповідних до іншомовних кліше, відтак, розвитку пам'яті.

Таким чином, аналіз особливостей КПЛТ як психолінгвістичного засобу розвитку продуктивного білінгвізму в умовах іншомовного середовища, основою якого слугують різноманітні техніки психодрами, свідчить про ефективність цього тренінгу, відтак, можливості його впровадження як експериментальної технології для ефективного оволодіння іноземною мовою. Техніки КПЛТ повинні проваджуватися на факультативних заняттях для тих суб'єктів, які виявляють бажання взяти участь в тренінгу з метою розвитку своїх пізнавальних ресурсів та вдосконалення рівня володіння іноземною мовою.

Література:

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб.: Питер, 2001. – 282 с.
2. Брунер Дж. Психология познания: за пределами непосредственной информации. – М.: Прогресс, 1977. – 412 с.
3. Вачков И. В. Основы группового тренинга. Психотехники: Учебное пособие / Игорь Викторович Вачков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство “Ось-89”, 2001. – 224 с. (Практическая психология)

4. Выготский Л. С. Мышление и речь: [Психол. исслед.]. Психика, сознание, бессознательное / Л. С. Выготский. – М.: Лабиринт, 2001. – 368 с. – (Собрание трудов).
5. Жинкин Н. И. Механизмы речи / Н. И. Жинкин; Акад. пед. наук РСФСР. Ин-т психологии. – М.: Изд-во Акад. пед наук, 1958. – 369 с.: ил.
6. Засєкіна Л. В., Засєкін С. В. Вступ до психолінгвістики: Навчальний посібник / Л. В. Засєкіна, С. В. Засєкін – Острого: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2002. – 168 с.
7. Келлерман П. Ф. Психодрама крупный планом. Анализ терапевтических механизмов / Питер Феликс Келлерман; Пер. с англ. И. А. Лаврентьевой. – М.: Независимая фирма “Класс”, 1998. – 240 с. – (Библиотека психологии и психотерапии).
8. Киппер Д. Клинические ролевые игры и психодрама / David A. Kipper; Пер. М. Ю. Никуличева, Ю. Г. Григорьевой. – М.: ТОО Независимая фирма “Класс”, 1993. – 224 с.